

Стратегічно-тактичні заходи активізації та забезпечення безпеки процесів інноваційного розвитку підприємства в умовах нестабільності

Воронко Оксана Стефанівна ¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.10.2022	Економіка	658.589

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10638334>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. У статті акцентовано увагу на проблематиці інноваційного вектору розвитку підприємств. Наголошено, що інновації є шляхом та засобом зміцнення конкурентоспроможності підприємств за будь-яких умов господарювання. Акцентовано, що інноваційний розвиток пов'язаний з інвестиціями та фінансовим забезпеченням реалізації інноваційних проектів суб'єктів господарювання. З огляду на цей аспект, показано, що інноваційний розвиток супроводжується ризиками, викликами і загрозами. Це актуалізує завдання забезпечення економічної безпеки інноваційної діяльності в системі розвитку бізнесу. На таких засадах метою дослідження визначено обґрунтування стратегічно-тактичних заходів з активізації та забезпечення безпеки процесів інноваційного розвитку підприємства в умовах нестабільності. Визначено стратегічні орієнтири політики інноваційного розвитку суб'єкта господарювання. Розроблено комплекс заходів з активізації інноваційного розвитку підприємства та забезпечення економічної безпеки інноваційних процесів.

Ключові слова: економіка підприємства, інноваційний розвиток, інноваційна діяльність, інноваційна активність, інноваційна безпека, інвестиції, інновації, стратегія, тактика управління.

Strategic and tactical measures to activate and ensure the safety of the processes of innovative development of the enterprise in conditions of instability

Abstract. The article focuses on the problems of the innovative type of enterprise development. It was emphasized that innovation is a way and a means of strengthening the competitiveness of enterprises under any business conditions. It is emphasized that innovative development is related to investments and financial support for the implementation of innovative projects of economic entities. Considering this aspect, it is shown that innovative development is accompanied by risks, challenges and threats. This actualizes the task of ensuring the economic security of innovative activities of enterprises. Based on these principles, the purpose of the research is to justify strategic and tactical measures to activate and ensure the safety of the processes of innovative development of the enterprise in conditions of instability. The strategic orientations of the innovative development policy of the economic

¹к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки Львівського торговельно-економічного університету, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8235-611X>

entity have been determined. A set of measures has been developed to activate the innovative development of the enterprise and ensure the economic security of its innovative process. The strategic priorities of activating and ensuring the security of the processes of innovative development of the enterprise in conditions of instability should include: ensuring the flexibility of innovative development against the background of the functioning of the system of economic security of business and its innovative development; rational use of resources directed to research, technological and innovative activities; growth of the intellectual and personnel level of personnel involved in innovative activities and innovative development; increasing the level of management of innovative growth processes against the background of ensuring the economic security of business; increasing the level of control over the state and characteristics of the financial and economic state and security, the impact on these processes of the enterprise's innovative activity.

Keywords: enterprise economy, innovative development, innovative activity, innovative activity, innovative safety, investments, innovations, strategy, management tactics.

Вступ

Нинішні складні соціально-економічні умови, обумовлені повномасштабною війною, критичним чином змінили середовище функціонування вітчизняних підприємств. Безпосередньо суб'єкти господарювання стикнулися з такими проблемами, як звуження внутрішнього ринку та зменшення обсягів виробництва і реалізації продукції (товарів, послуг), вимивання оборотного капіталу та зниження рівня прибутковості і рентабельності, збитковість великої чисельності підприємств, зростання витратомісткості виробництва через підвищення цін на енергоресурси, перебої з енергопостачанням, труднощі в логістиці та просуванні продукції (послуг) на ринки, втрата частини персоналу через мобілізацію та зовнішню міграцію і т. п.

Таке середовище суттєво послаблює потенціал гарантування економічної безпеки бізнесу. Однак, навіть за таких умов підприємствам аби зберегти власні ринкові позиції слід здійснювати інноваційну діяльність на постійній основі, організовувати й реалізовувати проекти інноваційного розвитку, впроваджувати сучасні передові товарні й технологічні інновації.

Вказане актуалізує завдання визначення стратегічних і тактичних засобів гарантування економічної безпеки процесів інноваційного розвитку вітчизняного бізнесу в умовах критично гострої економічної нестабільності.

Підтвердження тісних взаємозв'язків і взаємозалежностей між науково-дослідною діяльністю, активізацією процесів інноваційного розвитку та зміцненням конкурентних позицій підприємств знаходимо у наукових дослідженнях, які стосуються таких аспектів, як організація та управління інноваційним бізнесом, інноваційними процесами, інноваційними проектами і т. п. Ці та інші аспекти стали предметом наукових пошукувань таких дослідників, як М. Жук [5,с.64-72], В. Омеляненко [7,с.12-22], М. Куницька-Іляш, Я. Березівський [8,с.17-23], І. Мойсеєнко [10,с.25-32], В. Омеляненко [11,с.67-74], Л. Чех [12] та ін.

Водночас, інноваційний розвиток бізнесу тісно корелює з питаннями гарантування економічної безпеки як інноваційної діяльності та її фінансування, так і безпосередньо організації та здійснення науково-прикладних досліджень, залучення та використання фінансово-інвестиційних ресурсів в цілях втілення в життя інвестиційно-інноваційних проектів суб'єктів господарювання. Вказані аспекти у певній мірі напрацьовані в ході досліджень таких науковців, як С. Васильчак [1,с.98-105], Т. Васильців, Р. Лупак, О. Рудковський [2,с.4-8], К. Горячева [3,с.65-67], Т. Донченко [4,с.124-132], Т. Зубко [6,с.81-88], А. Дідич [9,с.248-252] та ін.

Разом із тим, попри наявність на сьогодні достатньо широкого спектру наукових публікацій, де піднімаються й аналізуються питання, з одного боку, інноваційного розвитку бізнесу, а, з іншого боку, – економічної безпеки інвестиційно-інноваційних процесів, нові реалії потребують подальшого вдосконалення і методичних і прикладних засад ефективного менеджменту інноваційного розвитку підприємства на засадах безпеки.

Метою статті є обґрунтування стратегічно-тактичних заходів з активізації та забезпечення безпеки процесів інноваційного розвитку підприємства в умовах нестабільності.

Результати

Діяльність підприємства у кожній зі сфер має бути ретельно продуманою і стратегічно вивіреною. Лише за такого підходу буде досягнуто належного рівня плановості, керованості й контрольованості перебігу процесів виробничо-господарської діяльності та розвитку бізнесу.

Більше того, коли йдеться про таку системну й комплексну сферу, як інноваційна діяльність та інноваційний розвиток, то плановість стає одним з невід'ємних принципів менеджменту в цій сфері. В ідеалі це має бути розробка та реалізація середньо і довгострокової стратегії забезпечення ефективного перебігу та гарантування стійкості й економічної безпеки інноваційного розвитку бізнесу, на реалізацію положень якої спрямовуються щорічні програми науково-дослідної та дослідно-конструкторської діяльності та її складових.

Своєю чергою, програми заходів зі забезпечення інноваційного розвитку підприємства та гарантування економічної безпеки інноваційного розвитку суб'єктів господарювання komponуються з пропозицій, які подаються керівниками структурних підрозділів підприємства та складаються з таких аспектів, як:

- ідентифіковані виклики та загрози у відповідних функціональних сферах / напрямках;
- заходи, які пропонуються задля нівелювання / недопущення / мінімізації негативних наслідків реалізації ризиків та загроз;
- заходи, які пропонуються для реалізації в цілях активізації інноваційно-технологічної діяльності та посилення її безпеки, включно з структурно-функціональними напрямами діяльності;
- заходи, впровадження яких спрямоване на посилення міжфункціональних та міжструктурних зв'язків у системі інноваційного розвитку підприємства та забезпечення його безпеки;
- очікувані результати та методика контролю їх ефективності, система індикаторів та їх контрольних значень.

З огляду на специфіку організаційно-управлінської структури того, чи іншого суб'єкта господарювання, важливо аби відповідні пропозиції до щорічної програми заходів з інноваційного розвитку та гарантування його економічної безпеки подавалися від структурних підрозділів, відповідальних за дослідження та розробки, інноваційний розвиток, фінанси й фінансово-економічний стан підприємства, його інтелектуальне та кадрове забезпечення, виробничо-технологічні процеси та їх матеріально-технічне і техніко-технологічне забезпечення, інформаційно-комунікаційний супровід, маркетинг та позиціонування продукції (послуг) підприємства на ринку, логістику, інноваційно-технологічний розвиток та інвестиційні процеси, диверсифікацію й розширене відтворення бізнесу.

Слід наголосити на тому, що фактично мова йде про аспекти стратегічного планування забезпечення інноваційного розвитку та безпеки перебігу його процесів, з-поміж яких чи не найбільш вагомими слугують:

- стратегічні пріоритети, які вказують одночасно на найбільш актуальні (або ж проблемні сфери) вектори втілення політики відносно інноваційно-технологічного розвитку та посилення економічної безпеки підприємства та одразу на цільові характеристики (як правило, конкретні числові значення та часові рамки), яких планується досягти;
- операційні завдання як система додаткових (більш конкретизованих і розлогих) цільових орієнтирів у межах визначених стратегічних пріоритетів політики інноваційного розвитку та зміцнення його безпеки, а також загальної корпоративної стійкості та розвитку суб'єкта господарювання.

У підсумку формується так зване дерево стратегічно-тактичних орієнтирів імплементації політики модернізації системи інноваційного зростання та гарантування її безпеки.

Наголосимо на тому, що актуальність стратегічного підходу до забезпечення безпеки інноваційного розвитку підприємства визначається тим, що у сучасному світі, де бізнес-середовище постійно змінюється, а конкуренція стає все більшою, питання створення та впровадження прогресивних інновацій стає критично важливим для успішної діяльності підприємств. Фінансові труднощі, економічні кризи та інші негаразди можуть серйозно загрожувати існуванню та розвитку бізнесу. У такому контексті гарантування активізації інноваційної діяльності за одночасності її економічної безпеки стає невід'ємною складовою успішності підприємства.

Однією з основних переваг гарантування економічної безпеки є зменшення ризиків і небезпек, пов'язаних з економічними коливаннями. Підприємства, які активно прагнуть до досягнення фінансової стійкості, мають змогу краще пристосовуватися до змін у зовнішньому середовищі та уникати серйозних проблем у періоди економічних труднощів.

Доцільність гарантування економічної безпеки підприємства також виявляється в підвищенні довіри соціальних груп до підприємства. Стійке фінансове положення підприємства позитивно впливає на сприйняття його клієнтами, партнерами та іншими зацікавленими сторонами. Це може вплинути на ринкову репутацію та створити додаткові можливості для розвитку бізнесу.

У сучасних умовах, коли технології швидко розвиваються і глобалізація стає невід'ємною частиною бізнесу, важливо також забезпечити захист від кіберзагроз та фінансових шахрайств. Гарантування безпеки інноваційного зростання підприємства охоплює не лише традиційні аспекти фінансового управління, але й вимагає впровадження інноваційних технологій та стратегій кібербезпеки.

Завдяки ретельному фінансовому плануванню, розробці ефективних стратегій ризик-менеджменту та використанню сучасних технологій керівництво підприємства може не лише уникати фінансових криз, але й досягти вищого рівня конкурентоспроможності бізнесу та бути більш готовим до викликів сучасного бізнес-середовища.

Таким чином, стратегічний підхід до ефективного здійснення інноваційної діяльності та гарантування при цьому її економічної безпеки в сучасних умовах є необхідним елементом стратегічного плану сталого функціонування й розвитку підприємства. Це не тільки забезпечує стійкість та стабільність аналізованого суб'єкта господарювання у економічній (інвестиційно-інноваційній) сфері, але й створює фундамент для подальшого розвитку та успіху в конкурентному бізнес-середовищі.

Наголосимо на тому, що передусім слід вести мову про імплементацію системи стратегічного управління процесами інноваційного розвитку та зміцнення економічної безпеки підприємства. Досягти цього завдання можливо на засадах імплементації в систему загального стратегічного менеджменту інноваційного розвитку бізнесу структурно-логічної схеми стратегічного підходу до реалізації політики менеджменту безпекою процесів інноваційної діяльності підприємства (рис. 1).

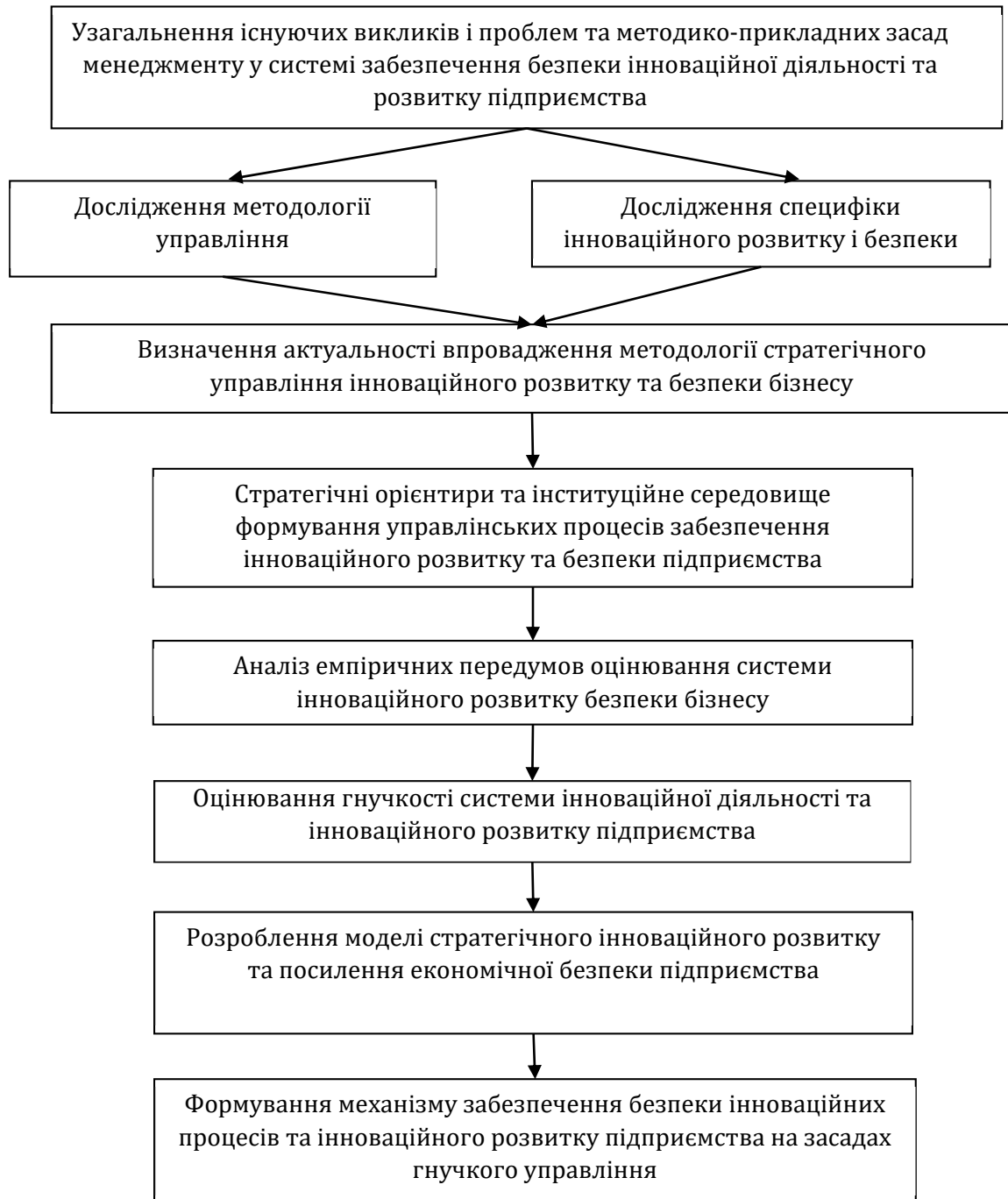

Рис. 1. Структурно-логічна схема стратегічного підходу до реалізації політики інноваційного розвитку підприємства

Перший етап зазначеної послідовності передбачає аналізування й узагальнення існуючих викликів і проблем, з одного боку, та методико-прикладних засад фінансового

менеджменту у системі, з одного боку, організації та здійснення інноваційно-технологічної діяльності, а, з іншого боку, забезпечення економічної безпеки технологізації бізнесу. Це дасть змогу виявити перспективи та незадіяні можливості відносно вдосконалення і модернізації існуючої на підприємстві системі управління інноваційним розвитком та безпекою бізнесу.

Наступний етап стосується поєднання, з одного боку, методологій та практик гнучкого управління, а, з іншого боку, – специфічних механізмів, інструментів та засобів, підходів до розвитку інноваційно-технологічної діяльності та посилення її економічної безпеки. Власне, на цих засадах вибудовуються всі наступні положення політики забезпечення інноваційного розвитку та посилення економічної безпеки цього суб'єкта господарювання. Втім, акцентуємо на провідній ролі безпосередньо стратегічних орієнтирів та інституційного середовища інноваційно-технологічної модернізації бізнесу.

На розумінні цих засад здійснюється аналізування емпіричних передумов надійності і гнучкості системи безпеки процесів інноваційного зростання підприємства.

На завершальних етапах визначеної послідовності мова йде про спершу розробку моделі стратегічного інноваційного розвитку та становлення системи посилення економічної безпеки підприємства, а надалі – формування механізму забезпечення безпеки інноваційно-технологічного розвитку бізнесу з використанням інструментів гнучкого управління.

Як вже зазначалося, і на цьому також слід додатково наголосити, що як стратегічні засади, так і практична імплементація заходів і засобів політики інноваційного розвитку та гарантування при цьому економічної безпеки інноваційних проєктів підприємства базуються на певних принципових положеннях, або іншими словами – вимогах до визначення стратегічних орієнтирів, а також формування положень і структури відповідного механізму.

Таким чином, підстави для ефективності політики інноваційного розвитку та забезпечення економічної безпеки бізнесу з'являються коли відповідна політика орієнтована на адаптивність загальної системи менеджменту бізнес-процесів підприємства або іншими словами на здатність бізнесу пристосовуватися до мінливих внутрішніх і зовнішніх умов господарювання та здійснення виробничо-господарських та фінансово-економічних операцій.

При тому, важливо аби сам бізнес, а також система його стратегічного розвитку була гнучкою, спроможною в режимі онлайн реагувати на зміни ситуації на ринку, змінюватися та впроваджувати альтернативні підходи і практики в частині виробництва і збуту продукції, обслуговування покупців та ведення ринкової конкурентної боротьби. Система інноваційного розвитку та економічної безпеки цих процесів на підприємстві має бути релевантною, що означає вміння і спроможності топ-менеджменту бізнесу в частині адекватної, відповідної, паритетної реакції на рівень тих викликів, ризиків і загроз, які з'являються та розвиваються у бізнес-середовищі, його інноваційно-технологічній сфері.

Принцип верифікованості системи та застосовуваного механізму інноваційного розвитку та гарантування економічної безпеки підприємства означає, що система управління підприємством має відповідати існуючим потребам та можливостям, які обумовлюються реаліями його функціонування. З іншого боку, відповідний механізм забезпечення інноваційного розвитку на тлі посилення економічної безпеки підприємства не повинен бути надто складним, переобтяженим занадто великими зусиллями і витратами на його становлення та обслуговування. Однак, це не відхиляє такої вимоги, як стійкість до відмов та порушень у його функціонуванні. Йдеться про

спроможності в частині стабільного функціонування за об'єктивно існуючої ситуації ринкової невизначеності, впливу потужних викликів, ризиків і загроз.

Якщо принципи / вимоги до політики забезпечення інноваційного розвитку та економічної безпеки інноваційних процесів підприємства покликані скеровувати управлінські процеси у вірному керунку, то в будь-якому разі, вже під час реалізації визначеної політики потрібно орієнтуватися на досягнення чітко визначених і окреслених стратегічних цілей побудови та функціонування досліджуваного механізму.

По суті, визначені стратегічні завдання стосуються таких провідних аспектів у системі менеджменту підприємства, як: (1) модернізація існуючої на підприємстві системи організації та здійснення досліджень і розробок, впровадження інновацій; (2) раціональне залучення та ефективне використання всього спектру ресурсного забезпечення активної інноваційної діяльності підприємства; (3) формування, нарощення та ефективне використання інтелектуально-кадрового потенціалу інноваційного зростання бізнесу; (4) зростання рівня керованості процесів інноваційного розвитку та забезпечення його економічної безпеки; (5) досягнення належного рівня контролю перебігу умов інноваційно-технологічної модернізації та забезпечення економічної безпеки підприємства.

Додатково зауважимо й на тому, що оскільки мова йде про аспекти стратегічного управління безпосередньо в сфері інноваційного розвитку та забезпечення економічної безпеки підприємства та ще й в таких складних умовах, як на сьогодні в умовах війни, то важливо вести мову й про питання оздоровлення та забезпечення стабільного функціонування бізнесу, а це потребує періодичного прийняття рішень стосовно інвестування фінансових ресурсів на модернізацію і оновлення наявної матеріально-технічної бази, розширення обсягів виробництва, освоєння нових технологій для одержання високоякісної продукції (послуг).

Такі капітальні інвестиції завжди обмежені фінансовими ресурсами і пов'язані з необхідністю прийняття рішень про доцільність вкладення коштів і оцінку їх ефективності при реалізації інноваційного проекту. Головний критерій оцінки інвестицій в інновації – їх окупність через прибутки від реалізації інноваційної продукції (надання послуг) підприємства. Швидкість повернення інвестору вкладених коштів обумовлена співвідношенням суми вкладених інвестицій з одержуваними від них доходами. Визначення термінів окупності пов'язано, в основному, з прийняттям рішення щодо кредитування того чи іншого проекту. Вони не дають відповіді відносно привабливості проекту для всіх суб'єктів інвестування, які до цього причетні.

На підприємстві, що оздоровлюється, в привабливості інноваційно-інвестиційного проекту зацікавлені як зовнішні акціонери, так і наймані працівники. Їх приваблюють величина зарплати і індекси її росту. Крім того акціонери бажають збільшувати доходи на акції для подальшого розвитку і вигідної підприємницької діяльності та одержання дивідендів. Інвестора приваблює доходність інвестицій від реалізації інноваційних проектів, невисока річна ставка процентів за позичені кошти, поточна ліквідність засобів підприємства. Банк чи кредитну спілку приваблює своєчасне повернення позик та відсотків по них. Споживачів продукції і послуг підприємства, що реалізує інноваційно-інвестиційний проект, приваблює співвідношення ціни і якості продукції, а державу – поповнення бюджету через податкову політику для соціально-економічного розвитку.

Висновки

З метою становлення на підприємстві ефективної політики, орієнтованої на активізацію його інноваційного розвитку за одночасного зміцнення економічної безпеки процесів інноваційного розвитку бізнесу, слід визначитися зі стратегічними

орієнтирами здійснення інноваційної діяльності, а також її тактичними завданнями. Надалі, під час реалізації визначених у межах політики заходів, важливо дотримуватися вимог до неї (а саме – адаптивності, гнучкості, релевантності, верифікованості, помірної складності, стійкості до відмов та порушень).

Зокрема до стратегічних пріоритетів активізації та забезпечення безпеки процесів інноваційного розвитку підприємства в умовах нестабільності потрібно віднести: забезпечення гнучкості інноваційного розвитку на тлі функціонування системи економічної безпеки бізнесу та його інноваційного розвитку; раціональне використання ресурсів направлених на науково-дослідну, технологічну та інноваційну діяльність; зростання інтелектуально-кадрового рівня персоналу, залученого до інноваційної діяльності та інноваційного розвитку; підвищення рівня керованості процесами інноваційного зростання на тлі забезпечення економічної безпеки бізнесу; підвищення рівня контролю за станом і характеристиками фінансово-економічного стану та безпеки, впливу на ці процеси інноваційної діяльності підприємства.

Подальші наукові дослідження в цій сфері важливо присвятити питанням стандартизації публічно-приватної політики інноваційного розвитку вітчизняного бізнесу.

Список використаних джерел

1. Васильчак С. В., Веселовський А. І. Економічна безпека підприємства та її складова в сучасних умовах. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2020. Вип. 20.15. С. 98–105.
2. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Рудковський О. В. Напрями та засоби стимулювання соціальної відповідальності підприємництва в Україні. *Економіка та держава*. 2019. № 5. С. 4-8.
3. Горячева К. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки. *Економіст*. 2003. № 8. С. 65-67.
4. Донченко Т. В. Теоретичні основи санації підприємств: сутність та функції. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2020. № 3. С. 124–132.
5. Жук М. Забезпечення функціонування інноваційної інфраструктури в умовах поглиблення інтеграції. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 44. С. 64-72.
6. Зубко Т. Л. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства галузі зв'язку. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2016. Вип. 3. С. 81-88.
7. Інноваційні основи відновлення та розвитку країн після збройних конфліктів: інноваційний вимір: колективна монографія / за ред. Омеляненка В. А. Суми : Інститут стратегій інноваційного розвитку і трансферу знань. 2022. 280 с.
8. Куницька-Іляш М. В., Березівський Я. П. Концептуально-методичні підходи до ідентифікації типологічних та логічно-структурних характеристик пріоритетних галузей економіки. *Бізнес Інформ*. 2021. № 4. С. 17-23.
9. Лупак Р. Л., Дідич А. М. Економічні основи забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах ринкових відносин. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2017. Вип. 20.6. С. 248-252.
10. Мойсеєнко І. П. Інституційні основи регулювання інноваційного розвитку. *Інноваційна економіка*. 2019. № 1-2. С. 25-32.
11. Омеляненко В. А. Практичні аспекти використання методології інституційно-інноваційного проектування в контексті узгодженості інноваційної політики для сталого розвитку. *Проблеми економіки*. 2020. № 4. С. 67-74.
12. Чех Л. М., Корогодова О. О. Інноваційний розвиток економіки України в умовах Індустрії 4.0. *Актуальні проблеми економіки та управління*. 2020. № 14. URL : <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/205849>.